

УДК 336.77

*Н. А. Ясинська,
д. е. н., доцент, професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Донецького державного університету управління
І. Ю. Осадча,
студентка магістратури
Донецького державного університету управління*

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРЕДИТНО-БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

*N. A. Yasynsky,
Ph.D., Associate Professor, Professor of Faculty of finance, Accounting and Taxation
of the Donetsk State University of Management
I. Osadcha,
student of the magistrate of the Donetsk State University of Management*

THE PROBLEMS OF PROVIDING EFFECTIVENESS OF FUNCTIONING OF CREDIT AND BANKING INSTITUTIONS IN UKRAINE

У статті висвітлені актуальні проблеми функціонування кредитно-банківських установ в Україні. Досліджено фінансовий ринок щодо функціонування кредитно-банківських установ, визначено переваги й недоліки їх роботи, зазначено напрями підвищення їх ефективності в Україні. На оновленому фінансовому ринку в умовах високої конкуренції зможуть розвиватися лише ті кредитно-банківські установи, які вже розпочали або готові перебудовувати свою роботу під нові формати, які відповідають кращим європейським і світовим практикам. Тим не менш, встановлено, що до сих пір в кредитно-банківській системі застосовувалися традиційні рішення - націоналізація проблемних активів або націоналізація банків. Ці рішення стосуються тільки симптомів, а не є системою причин сучасних усе частіше повторюваних банківських криз; як і фінансове регулювання учасників ринку – в кращому випадку зменшить частоту таких криз, але воно не дозволить уникнути їх повторної появи. Тому в статті сформульовано сучасні проблеми забезпечення ефективності функціонування кредитно-банківських установ в Україні.

The paper highlights the actual problems of the functioning of credit and banking institutions in Ukraine. The financial market has been investigated with regard to the functioning of credit and banking institutions, the advantages and disadvantages of their work have been determined, and the directions for increasing their effectiveness in Ukraine have been indicated. In the renewed financial market, in conditions of high competition, only those credit and banking institutions that have already begun or are ready to reorganize their work under new formats that correspond to the best European and world practices will be able to develop. Nevertheless, it is established that so far the traditional solutions in the credit and banking system have been used - the nationalization of distressed assets or the nationalization of banks. These decisions concern only the symptoms, and are not a system of causes of modern, increasingly recurring banking crises; as well as financial regulation of market participants - at best reduce the frequency of such crises, but it will not

prevent them from reappearing. Therefore, the article outlines the modern problems of ensuring the effectiveness of the functioning of credit and banking institutions in Ukraine.

Ключові слова: *сектор, система, банк, установа, розвиток, кредит.*

Keywords: *sector, system, bank, institution, development, credit.*

Постановка проблеми у загальному вигляді

Останнім часом в банківському сегменті України відбулися фундаментальні зміни: кількість установ скоротилася вдвічі; складний, але дуже необхідний, процес реформ просунувся вперед, відбулася націоналізація і рекапіталізація найбільшого кредитора країни – ПАТ КБ «Приватбанк», які проходили швидким темпами і контрольованим чином. Ці заходи спрямовані на відновлення довіри стейкхолдерів до кредитно-банківської системи України. Великі зусилля з боку фінансового апарату управління додаються для відновлення довіри до фінансового сектору і заохочення банків до збільшення кредитування реальної економіки. Але й багато проблем залишається нерозв'язаними, зокрема: захист прав кредиторів, способи вирішення проблемних кредитів, адекватність вимог до капіталізації і подальша консолідація та злиття і поглинання в цьому секторі тощо.

Окрім цього, нові законопроекти про публічне регулювання ринку фінансових послуг щодо роботи кредитно-банківських установ, не призведуть до скорочення числа учасників справедливого ринку, але дозволять розширити повноваження національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг. А для цього мають бути розв'язаними проблеми забезпечення ефективності функціонування кредитно-банківських установ в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сучасна банківська система України вважається одним із найрозвинутіших інститутів фінансової системи країни. Питанням розвитку та функціонування вітчизняної банківської системи займаються такі автори, як Дзюблюк, О. В. [2], Дмитренко, М. Г. [3], Тисячна Ю.С. [4] та ін. Нинішні показники діяльності кредитно-банківської системи країни значно кращі за ті, які спостерігалися в останні роки. Поточне зростання ділової активності населення зумовлює кількісне збільшення випуску та інфраструктури кредитних карток, впроваджуються нові продукти, різноманітні форми депозитів, інтернет-банкінг та ін. Здійснюється широкий спектр кредитних, гарантійних, розрахункових, документарних і депозитарних операцій, посилюється міжбанківська конкуренція за види та обсяги надання послуг приватному сектору, банківських продуктів, підвищується їх якість [4, с.25].

Проте, незважаючи на зазначені позитивні зрушення, кредитно-банківська система України залишається на сьогодні недосконалим, збитковим, містить численні проблеми і не відповідає вимогам реальної конкурентоздатності економіки.

Метою статті є дослідження фінансового ринку функціонування кредитно-банківських установ, визначення переваг і недоліків та зазначення напрямків підвищення їх ефективності в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

У 2014-2015 роках економіка і банківський сегмент України пережили найглибшу кризу із моменту набуття незалежності країни в 1991 році. Це було викликано структурними дисбалансами, які наростали протягом останнього десятиліття, відсутністю належного регулювання та ефективного нагляду, а також військовим конфліктом і втратою територіальної цілісності. За даними НБУ, станом на березень 2017 року сукупні активи банку в Україні становили близько 48 млрд доларів США. У 2017 році частка держави в сукупних банківських активах перевищила 50 відсотків в результаті поглинання ПАТ КБ «ПриватБанк» і виходу 87 приватних банків із 30 відсотками загальних активів з ринку починаючи з 2014 року. Іноземний капітал становить 26 відсотків від загального капіталу кредитно-банківської системи (за винятком дочірніх компаній російських державних банків із сукупними 9 відсотками, які, як вважають експерти, прагнуть вийти з України). На частку належних місцевих приватних банків доводиться лише 13 відсотків активів [5]. Високі частки непрацюючих кредитів та неправильні уявлення якості активів у фінансовій звітності банків залишаються проблемою. Все це призвело до прихованих дефіцитів капіталу, які були належним чином розкриті НБУ після 2014 р. Щоб виключити таку ризиковану практику в майбутньому, НБУ представило нові правила оцінки кредитного ризику для місцевих банків. Поступово НБУ унормовує систему фінансових відносин щодо антикризового фінансового менеджменту. Так, відповідно до Базельського нормативу банківського нагляду нові правила 2017 року вимагають оцінки кредитного ризику на основі концепції «очікуваних збитків». Пруденційна методологія оцінки кредитного ризику є основою для положень бухгалтерського обліку. Нові правила зобов'язують банки повно і своєчасно визнавати кредитні втрати і надають стимул для вдосконалення практики внутрішнього управління ризиками.

Також з найгостріших у розвитку кредитно-банківських установ є проблема захисту їх власного та статутного капіталів від знецінення. Так, незважаючи на номінальне зростання обсягів власного та статутного капіталів банків, спостерігається реальне їх зниження в окремих періодах за рахунок девальвації гривні. У кризові 2009, 2014 та 2015 роки українські банки втрачали власний капітал. І хоча наразі вдається відновити тенденцію зростання власного капіталу, їх обсяг у доларовому еквіваленті в результаті девальвації гривні зменшується. Інфляція також зменшила капітал усіх банків. На сьогодні капітал банківської системи

залишається недостатнім як для стабільного функціонування і розвитку банківської системи, так і забезпечення розвитку національної економіки [2, с.30].

Питання ефективності кредитно-банківської системи є досить складним і багатограним, оскільки стосується всіх без винятку напрямків і сфер банківського бізнесу, знаходиться під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Система корпоративного управління державних банків України (за винятком ПАТ КБ «Приватбанк») не змінилася з тих пір, як вони накопичили високі непрацюючі кредити, що не додає оптимізму для поліпшення якості їх кредитних портфелів. Постійна підтримка уряду державних банків тільки підвищує ризики морального ризику і не стимулює ніяких поліпшень.

Кредитна активність банківських установ продовжує залишатись невисокою, що обумовлено обмеженим колом надійних позичальників. Згідно з даними НБУ, станом на 01.10.2017 р. середня відсоткова ставка за кредитами в національній валюті відповідала 14,62 відсотків (17,7 відсотків станом на 01.01.2017 р.). Для кредитів в іноземній валюті показник відповідав 6,5% (8,3 відсотків станом на 01.01.2016 р.). Зменшенню середньої відсоткової ставки по кредитах сприяло пом'якшення Національним банком монетарної політики у квітні-травні 2017 року. Зниження облікової ставки НБУ супроводжується також поступовим зменшенням вартості кредитного ресурсу на внутрішньому ринку. Як наслідок, спостерігається тенденція до поступового відродження кредитування, хоч і дуже повільними темпами. Паралельно з цим відбувається зниження вартості залучення коштів на вкладні рахунки. Водночас, обмежені обсяги цього ресурсу і високий рівень конкуренції між банківськими установами дещо стримують темпи такого зниження. Для порівняння, станом на 01.10.2017 р. відсоткова ставка за довгостроковими депозитами в національній валюті відповідала 14,4 відсотків (і 8,7 відсотків за короткостроковими), а за довгостроковими депозитами в іноземній валюті – 5,5 відсотків (і 2,8 відсотків за короткостроковими). Станом на початок року ставки за депозитними вкладками були ще вищими – 18,3 відсотків та 9,8 відсотків для довгострокових та короткострокових вкладів відповідно у гривні, та 6,9 відсотків і 5,0 відсотків, відповідно для вкладів в іноземній валюті [1].

Таблиця 1.
Основні показники діяльності банків України, 01.10.2017 р.

Банк	Активи	Кредити та заборгов. клієнтів	Зобов'язання	Статутний капітал	Власний капітал	Результат діяльності
АТ"Укресімбанк"	166849940	57415303	151699873	15 150 067	15 150 067	1 465 156
АТ "Ощадбанк"	222149941	70470435	196066884	26 083 057	26 083 057	448 968
ПАТ КБ "Приватбанк"	256283562	47834782	221408488	34 875 074	34 875 074	-1 605 261
АБ "Укргазбанк"	71079009	30903058	65860162	5 218 848	5 218 848	250 297
Укр.банк реконстр.та розв.	238501	0	183057	55 444	55 444	-6 692
ПАТ"Розрахунковий центр"	351147	0	141735	209 412	209 412	3 117
Усього по банках з державною часткою	716952100	206623577	635360199	81 591 901	81 591 901	555 586

За підсумком 9 міс. 2017 року доходи банків України, у порівнянні з аналогічним періодом минулого року, знизилися на 6,5 % і становили 131,07 млрд. грн., витрати скоротилися на 14,6% – до 129,66 млрд. грн. Фінансовий результат діяльності кредитно-банківської системи за підсумком 9 місяців поточного року був позитивним та становив 1,41 млрд. грн. (-11,63) млрд. грн. за підсумком 9 міс. 2016р.). Протягом 9 міс. 2017 року у порівнянні з аналогічним проміжком 2016 року, обсяги чистого операційного доходу від основної діяльності збільшилися до 64,4 млрд. грн. (за підсумком 9 міс. 2016 р. – 55,6 млрд. грн.).

Збільшення доходів протягом 9 міс. 2017 року порівняно з відповідним періодом минулого року пов'язане в першу чергу зі зменшенням відрхувань в резерви, обсяг яких скоротився на 172,1 млрд. грн. та станом на 01.10.2017 р. відповідав 26,2 млрд. грн. Формування резервів під активні операції кредитно-банківської системи на початок 2017 року пов'язане переважно з резервуванням кредитного портфелю ПАТ КБ «Приватбанк» після переходу у державну власність [1].

Таблиця 2.
Основні показники результатів діяльності банківської системи України, млн. грн.

Показник	01.01.15	01.01.16	01.10.16	01.01.17	01.04.17	01.07.17	01.10.17
Чистий процентний дохід	54 086	39 066	32 678	44 169	11 571	24 050	37 770
Чистий комісійний дохід	23 387	22 568	18 181	24 180	6 622	13 710	21 480
Результат від торговельних операцій	15 511	21 490	4 749	8 243	4 367	4 518	5 181
Чистий операційний дохід від основної діяльності	92 984	83 124	55 608	76 592	22 560	42 278	64 431
Чистий інший	-5 486	-3 424	-3 091	-1 315	-280	-1 550	-2 117

операційних дохід							
Чистий операційний дохід	87 498	79 700	52 517	75 277	22 280	40 728	62 314
Інший дохід	5 064	4 577	4 202	5 674	580	1 091	1 674
Загальні адміністративні витрати	44 614	36 742	28 301	39 356	10 009	20 631	32 105
Відрахування в резерви	103 297	114 541	37 512	198 310	6 331	20 033	26 214
Податок на прибуток	-2 383	-406	1 180	-418	703	1 511	2 408
Фінансовий результат поточного року	-52 966	-66 600	-11 627	-159 387	5 086	-1 653	1 406
Коефіцієнт ефективності діяльності	154,48%	167,14%	150,95%	152,34%	193,50%	171,04%	167,09%
Загальні адмін.витрати/валовий дохід	21,22%	18,45%	20,20%	20,64%	22,11%	23,71%	24,49%
ROA	-4,07%	-5,46%	-1,23%	-12,60%	1,64%	-0,27%	0,15%
ROE	-30,46%	- 51,91%	-11,54%	-116,74%	15,25%	-2,33%	1,28%

За підсумком 9 міс. 2017 р. 17 із 88 функціонуючих банків отримали збитки на загальну суму 10,97 млрд. грн. Інші банківські установи, що завершили звітний період з додатнім результатом діяльності, отримали сукупно 12,38 млрд. грн. прибутку. Найбільш збитковими виявилися ПАТ «Промінвестбанк» та ПАТ КБ «Приватбанк», а найменш збитковими ПАТ «БТА Банк» та АТ «Місто Банк». Серед найбільш прибуткових за підсумком 9 місяців 2017 року були АТ «Райффайзен Банк Аваль» та АТ «Укрексімбанк». Найменш прибутковими виявилися АТ «Прокредитбанк» та ПАТ «Кредобанк» [1].

Окрім стандартних проблем функціонування кредитно-банківських установ в Україні існують і нові, нехарактерні для попередніх періодів розвитку фінансового сектору, це:

- знеособлення фінансових послуг за допомогою блокчейнових систем захисту;
- тенденція до сек'юритизації на деяких національних і міжнародних ринках;
- входження небанківських фінансових установ в традиційні банківські ринки;
- поява нового набору фінансових продуктів та нефінансових компаній на ринках роздрібних і оптових фінансових послуг;
- небанківські об'єкти, що пропонують платежі в альтернативний спосіб.

Високі макроекономічні невизначеності, очікування девальвації і адміністративне регулювання, а також відсутність кредитоспроможності стейкхолдерів є сукупністю факторів, які характеризують кредитно-банківську систему України в 2018 році. Крім того, несприятливі зовнішні ринки, нездатність залучити дешеве зовнішнє фінансування через європейську боргу кризу і жорстка внутрішня грошово-кредитна політика змусили українські банки покладатися виключно на місцевий, висококонкурентний фінансовий ринок.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Протягом 2018 року банки повинні боротися з численними проблемами, пов'язаними з правилами, застарілими системами, руйнівними моделями і технологіями, новими конкурентами і нестійкою клієнтською базою при розробці нових стратегій сталого зростання. Протягом наступного десятиліття кредитно-банківська система, ймовірно, зіштовхнеться з істотними структурними змінами. Бізнес банківської справи, діяльність банківської фірми і структура сектору можуть радикально змінитися. Це пов'язано з поєднанням факторів тиску, з якими він може зіткнутися. Причинами тиску є конкуренція більш широкого кола учасників ринку; фінансова індустрія стає все більш глобалізованою; бар'єри входу в банківську справу знижуються швидше, ніж вихідні бар'єри; існує потенціал реконструкції; зміни в регулюванні і дерегулюванні; трансформація фінансового сектору через інформаційні й цифрові технології та розмивання перехресного субсидування.

Список літератури.

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Національне рейтингове агентство «Рюрік». – 2017. – 30 с. – Режим доступу : <http://rurik.com.ua>
2. Дзюблюк О. В. Проблеми забезпечення ефективного функціонування банківської системи в перехідній економіці / О. В. Дзюблюк // Вісник Національного банку України. – 2005. – №3. – С. 30-42.
3. Дмитренко М. Г. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України в умовах глобалізації фінансових ринків [Електронний ресурс] / М. Г. Дмитренко, І. Ю. Кочума // Вісник Університету банківської справи Національного банку України, 2008. – № 3. – С. 102-107.
4. Тисячна Ю.С. Сучасний стан та розвиток банківської системи в контексті забезпечення безперервності відтворювальних процесів / Ю.С. Тисячна // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики.. – 2012. – № 4 (20). – С. 25-81.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>.

References.

1. National rating agency Rurik (2017). Analytical review of the banking system of Ukraine for 2017, p.30, available at: <http://rurik.com.ua> (Accessed 05 May 2018).
2. Dziublyuk, O. V. "*The problems of protection of the effective function of banking systems in the transitional economy*", Bulletin of the National Bank of Ukraine, Vol. 3, p. 30-42.
3. Dmytrenko, M. and Kochuma, I. (2008). "*Problems and prospects of development of the banking system of Ukraine in the conditions of globalization of financial markets*", Visnyk of the University of Banking of the National Bank of Ukraine, 3, pp. 102-107.
4. Tysiachna, Yu.S. (2012), "*Current state and development of the banking system of Ukraine in the context of ensuring continuity of reproduction processes*", Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy mashynobudivnoi haluzi: problemy teorii ta praktyky, Vol. 4 (20), pp. 28-51.
5. National Bank of Ukraine (2017), Available at: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index> (Accessed 05 May 2018).

Стаття надійшла до редакції 15.06.2018 р.